

ВІДГУК

офіційного опонента
доктора економічних наук, професора, академіка НАН України
Амоши Олександра Івановича
на дисертаційну роботу Ємельянова Олександра Юрійовича
«Інструментарій та моделі оцінювання потенціалу
економічного розвитку підприємств»,
яку представлено на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми дисертаційної роботи, її зв'язок із науковими програмами, планами, темами

У сучасних умовах невпинно зростає складність ведення підприємницької діяльності та непередбачуваність її фінансово-економічних результатів. Це обумовлено низкою чинників, пов'язаних з загостренням конкурентної боротьби, підвищенням невизначеності зовнішнього середовища підприємств, пришвидшенням темпів технологічних та продуктових змін тощо. За таких умов забезпечення належного рівня прибутковості та економічної стійкості підприємств потребує постійного вдосконалення усіх сторін господарської діяльності та їх економічного розвитку. У зв'язку з цим важливо визначити можливості використання усіх резервів економічного розвитку суб'єктів господарювання. Одним із таких напрямів підвищення ефективності є оцінювання потенціалу розвитку, розробка на його засадах заходів активізації інноваційних процесів, підвищення конкурентоспроможності продукції, максимізації соціальних результатів.

Потенціал економічного розвитку підприємств є найважливішою інтегральною характеристикою умов та результатів їх господарської діяльності у майбутньому. Інформація про величину цього потенціалу має виключно важливе значення як для власників та менеджерів підприємств, так і для інших

осіб, зокрема теперішніх та потенційних їх партнерів. Проте, встановлення об'єктивної та достатньо точної оцінки потенціалу економічного розвитку підприємств є складним завданням, оскільки на його величину впливає велика кількість чинників, взаємозв'язки між якими досить важко формалізувати. Фактично, оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств вимагає розгляду усіх складників виробничо-економічної системи підприємства та його зовнішнього середовища з подальшим встановленням їх взаємного впливу. Здійснити це можливо лише із застосуванням належного інструментарію оцінювання потенціалу економічного розвитку суб'єктів господарювання на засадах побудови дієвих та адекватних моделей. Однак, на теперішній час проблема розроблення інструментарію та моделей оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств не є вирішеною. Тому тема дисертаційної роботи Ємельянова Олександра Юрійовича, що присвячена розв'язанню цієї проблеми, є актуальною, а її виконання зумовлено нагальними потребами економічної науки та практики господарювання.

Реально актуальність теми дисертаційної роботи підтверджується тим, що її матеріали використані при розробленні низки наукових тем Національного університету «Львівська політехніка». Серед них: «Теоретичні та прикладні засади трансферу технологій у системах стратегічного розвитку суб'єктів господарювання» (номер державної реєстрації 0118U001537), в яку включено запропоновану дисертантом модель оцінювання потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємств (акт про впровадження від 03.12.2019 р.); «Обґрунтування інноваційно-інвестиційних стратегій, програм і проектів розвитку господарських структур, галузей та регіонів» (номер державної реєстрації 0118U001536), в якій здобувачем розроблено метод оцінювання чинників формування потенціалу ресурсозберігаючого економічного розвитку суб'єктів господарювання (акт про впровадження від 26.11.2019 р.); «Формування та використання економічного потенціалу підприємств, галузей, регіону» (номер державної реєстрації 0118U001539), в

яку увійшов розроблений автором інструментарій оцінювання потенціалу ресурсозберігаючих технологічних змін на підприємствах з урахуванням чинника ризику (акт про впровадження від 26.11.2019 р.); «Економічна діагностика підприємств, галузей та регіонів у процесі забезпечення їх сталого розвитку» (номер державної реєстрації 0118U001538), де автором удосконалено метод оцінювання чинників формування потенціалу ресурсозберігаючого економічного розвитку суб'єктів господарювання (акт про впровадження від 26.11.2019 р.).

2. Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і результатів дисертаційної роботи

Автор чітко та аргументовано відповідно до виокремленого об'єкта та предмета свого дослідження поставив мету, яка полягає в обґрунтуванні концептуальних, методологічних та методико-прикладних засад з розроблення і використання інструментарію та моделей оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств, та сформулював низку завдань, вирішення яких забезпечили досягнення поставленої мети. Перелічені завдання повною мірою кореспондуються із ознаками наукової новизни результатів дослідження, що свідчить про оригінальність обраних автором шляхів вирішення цих завдань.

Наукові положення, висновки та результати досліджень, отримані Ємельяновим О.Ю., є достовірними та належним чином обґрунтованими, що обумовлено використанням в якості їх теоретичної та методологічної основи наукових праць українських та іноземних авторів, матеріалів періодичних видань і монографій та обробленням значного обсягу статистичної звітності машинобудівних підприємств. Достовірність результатів досліджень підтверджена й успішним їх впровадженням у практику господарської діяльності низки підприємств.

Високий ступінь обґрунтованості результатів дисертаційної роботи Ємельянова О.Ю. зумовлений також коректним застосуванням здобувачем

сучасних методів проведення наукових досліджень. Відмітною ознакою одержаних наукових положень є те, що значна частина їх базується на засадах економіко-математичного моделювання. Крім того, автор застосовує методи системного аналізу (для дослідження чинників, які формують потенціал економічного розвитку підприємств), узагальнення (при розробленні показників оцінювання потенціалу технічного розвитку підприємств), абстрагування (для розроблення концепції оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств та її інформаційного забезпечення), оптимізаційний (для розроблення методу оцінювання потенціалу ресурсозберігаючих технологічних змін на підприємствах з урахуванням ризику) та інші.

Вивчення змісту дисертаційної роботи Ємельянова О.Ю. засвідчує комплексний підхід до виконаного здобувачем дослідження, правильність його проведення у методологічному плані. При цьому слід відзначити, що для усіх основних розробок дисертанта, які мають прикладний характер, було проведено їх верифікацію на значному обсязі статистичних даних про діяльність вітчизняних підприємств.

3. Структура та зміст основних положень дисертаційної роботи

Виклад результатів дисертаційної роботи є логічним, підпорядкованим її меті. Робота є вдало структурованою. Між розділами та підрозділами роботи є належний взаємозв'язок, кожний наступний розділ спирається на попередні та розвиває викладений у них матеріал.

Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Основний зміст дисертації викладено на 383 сторінках тексту. Дисертаційна робота містить 50 таблиць, 51 рисунок, список використаних джерел із 356 найменувань та 4 додатки.

У першому розділі дисертації її автор розкрив сутність економічного розвитку підприємств, представив його типологію та навів механізми

забезпечення (с. 51-71 дисертаційної роботи), виконав дослідження економічного змісту та здійснив класифікацію видів економічного потенціалу підприємства, з'ясував місце потенціалу економічного розвитку серед них (с. 71-90), встановив та згрупував чинники, які впливають на формування потенціалу економічного розвитку підприємств (с. 90-110).

У другому розділі роботи здобувач наукового ступеню визначив критерії, індикатори та закономірності економічного розвитку суб'єктів господарювання (с. 115-128), узагальнив існуючі методологічні підходи до оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств (с. 128-153), представив концепцію оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств та її інформаційне забезпечення (с. 153-167).

У третьому розділі Ємельяновим О. Ю. було виконано докладне аналізування властивостей носіїв потенціалу економічного розвитку підприємств (с. 172-187), проведено оцінювання чинників формування потенціалу ресурсозберігаючого економічного розвитку суб'єктів господарювання (с. 187-207), згруповано та оцінено бар'єри на шляху до реалізації потенціалу інноваційного розвитку підприємств (с. 208-229), виконано оцінку ризикованості господарської діяльності підприємств як чинника впливу на величину потенціалу їх економічного розвитку (с. 230-246).

У четвертому розділі роботи здобувач представив авторський метод оцінювання потенціалу розвитку персоналу підприємств на засадах діагностування управлінських компетенцій (с. 250-271), запропонував систему показників оцінювання потенціалу технічного розвитку підприємств (с. 271-296), розробив інструментарій оцінювання потенціалу ресурсозберігаючих технологічних змін на підприємствах з урахуванням чинника ризику (с. 296-322).

У п'ятому розділі дисертаційної роботи Ємельянов О.Ю. представив низку економіко-математичних моделей оцінювання потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємства (с. 327-353), побудував моделі

оцінювання потенціалу підвищення гнучкості та адаптованості підприємств до змін у зовнішньому середовищі (с. 353-369), запропонував моделі оцінювання потенціалу зростання фінансової стійкості підприємств (с. 370-394), виконав моделювання оцінювання потенціалу збільшення ринкової вартості підприємств (с. 395-412).

У висновках до роботи (с. 416-423) здобувач узагальнив отримані ним результати дослідження з урахуванням можливостей їх практичного застосування.

4. Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертаційної роботи

Основні положення, висновки та результати дисертаційної роботи Ємельянова О.Ю. характеризуються високим рівнем наукової новизни. Зокрема, оригінальним та одночасно плідним є запропонований здобувачем узагальнений метод оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств на засадах встановлення та моделювання ієрархії властивостей підприємства (с. 153-162 дисертації, с. 12-14 автореферату). Використання цього методу в практиці господарської діяльності дає змогу виокремити лабільні та консервативні, керовані та некеровані властивості підприємства та його складників і встановити такі значення керованих властивостей, за яких забезпечується найширша реалізація потенціалу економічного розвитку підприємств.

Високий рівень новизни є притаманним також розробленому дисертантом інструментарію оцінювання потенціалу ресурсозберігаючих технологічних змін на підприємствах з урахуванням чинника ризику, що передбачає побудову множини можливих сценаріїв значень тих показників проекту впровадження ресурсозберігаючих технологічних змін, які характеризуються найбільшою непередбачуваністю, визначення максимально припустимого обсягу інвестицій у впровадження ресурсозберігаючих технологій та порівняння його із

фактичною потребою в інвестиціях у таке впровадження (с. 302-317 дисертації, с. 22-23 автореферату). Заслуговують уваги і побудована автором модель оцінювання потенціалу підвищення гнучкості та адаптованості підприємств до змін у зовнішньому середовищі (с. 371-391 дисертації, с. 25-26 автореферату). Ця модель оцінює потенціал підвищення гнучкості та адаптованості підприємств шляхом обчислення прогнозного зростання частки потенційних втрат від негативних впливів зовнішнього середовища, які підприємство має можливості уникнути завдяки вдосконаленню наявних у нього адаптаційних механізмів.

Також дисертантом суттєво вдосконалено низку існуючих методологічних засад оцінювання потенціалу економічного розвитку суб'єктів господарювання, а саме: метод оцінювання чинників, які справляють вплив на формування потенціалу ресурсозберігаючого економічного розвитку суб'єктів господарювання (с. 192-197, 199-207 дисертації; с. 15-18 автореферату); показники, за допомогою яких відбувається оцінювання потенціалу технічного розвитку підприємств (с. 271-273, 282-286 дисертації; с. 22 автореферату); модель оцінювання значення потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємств (с. 329-350 дисертації; с. 24-25 автореферату); модель, завдяки якій виконується оцінювання потенціалу збільшення їх ринкової вартості (с. 405-411 дисертації; с. 30 автореферату).

Схвальної оцінки заслуговують також наукові результати здобувача, які стосуються подальшого розвитку окремих теоретичних та прикладних положень з оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств. Зокрема, це стосується розвинутого Ємельяновим О.Ю. концептуального підходу до трактування понять «потенціал», «потенціал підприємства» та «потенціал розвитку підприємства» (с. 87-90 дисертації; с. 9-10 автореферату); виконаного здобувачем групування чинників формування потенціалу економічного розвитку підприємств та побудованої піраміди цих чинників (с. 90-91, 103-110 дисертації, с. 10-11 автореферату); здійсненої автором класифікації бар'єрів на шляху до реалізації потенціалу інноваційного розвитку

суб'єктів господарювання та розроблених методичних засад оцінювання рівня цих бар'єрів (с. 210-218 дисертації, с. 19-20 автореферату); виконаного здобувачем моделювання потенціалу підвищення фінансової стійкості підприємства (с. 356-369 дисертації, с. 26-29 автореферату).

Перелічені та інші результати мають високий рівень наукової новизни, що свідчить про здатність дисертанта до проведення плідних наукових досліджень та його високу ерудованість у всьому колі питань виконаної дисертаційної роботи.

5. Теоретична та практична цінність положень, результатів та висновків дисертаційної роботи

Теоретична цінність результатів дисертаційної роботи Ємельянова О.Ю. полягає у тому, що вони надають можливість підвищити глибину розуміння складних закономірностей, які лежать в основі механізму оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств, на підставі встановлених концептуальних засад та розроблених методичних підходів до такого оцінювання.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає у наданні менеджерам та економістам підприємств рекомендацій щодо аналізування властивостей носіїв потенціалу економічного розвитку підприємств; встановлення кількісного рівня бар'єрів на шляху до реалізації потенціалу інноваційного розвитку підприємств; вимірювання рівня ризикованості господарської діяльності; оцінювання потенціалу людського, технічного та технологічного розвитку суб'єктів господарювання; оцінювання величини потенціалу економічного розвитку за низкою функціональних властивостей підприємств, зокрема, таких, як конкурентоспроможність, гнучкість, фінансова стійкість та ринкова вартість підприємств.

Практична значущість отриманих здобувачем Ємельяновим О.Ю. наукових результатів підтверджується використанням окремих з цих

результатів у практиці роботи Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України (акт впровадження № 634-01/17/4-19 від 26.09.2019 р.), на діючих підприємствах ТДВ «Стрий-авто» (довідка № 75 від 12.09.2019 р.), ТОВ «АВР-БУД» (довідка № 18/09-01 від 18.09.2019 р.); ПП «Промтехімпекс» (довідка № 211019-1 від 21.10.2019 р.), ТДВ «ГАЛ-КАТ» (довідка № 161 від 30.10.2019 р.); ТОВ «Вамир-Гал» (довідка № 173 від 24.10.2019 р.), ТОВ «Захід-Буд-Сервіс» (довідка № 114 від 22.10.2019 р.), ТОВ «Галтрансрембуд» (довідка № 1810-1 від 18.10.2019 р.), ТОВ «Будівельна компанія «Захід Нео Буд»» (довідка № 11/161-5 від 2019 р.), ТОВ «Галвесттрейд» (довідка № 12/1-9 від 29.10.2019 р.), ТОВ «Моршинська Дубрава» (довідка № 23/10-01 від 23.10.2019 р.) та у навчальному процесі Національного університету «Львівська політехніка» під час викладання дисциплін «Інноваційний розвиток підприємства», «Оцінювання вартості майна та майнових комплексів», «Потенціал і розвиток підприємства», «Економіка та організація інноваційної діяльності» для студентів напряму підготовки 051 «Економіка» (довідка № 67-01-2149 від 31.10.2019 р.).

Також слід відзначити, що розробки автора було впроваджено під час роботи за договорами про надання науково-технічних послуг для підприємств за тематикою: «Оцінювання економічного потенціалу підприємства» для ПП «Автотехнобудсервіс» (договір № 418 від 01.03.2016 р., акт про впровадження від 26.11.2019 р.); «Аналіз системи процесів маркетингової діяльності і їх реінжиніринг у контексті формування системи цільового управління підприємством» для ТОВ «Володимир-Волинський хлібозавод» (договір № 0546 від 31.10.2016 р., акт про впровадження від 27.11.2019 р.); «Оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств» для ТОВ «Вамир-Гал» (договір № 870 від 02.04.2018 р., акт про впровадження від 26.11.2019 р.); «Розроблення системи пошуку резервів покращення господарської діяльності підприємства» для ТОВ «Завод Електронпобутприлад» (договір № 924 від 16.05.2018 р., акт про впровадження від 26.11.2019 р.).

6. Повнота викладу положень, висновків та рекомендацій дисертації в опублікованих наукових працях

За результатами виконаних здобувачем Ємельяновим О.Ю. досліджень опубліковано 105 наукових праць, серед яких: 8 монографій та 41 стаття у наукових фахових виданнях України. Слід зазначити, що серед опублікованих наукових праць дисертанта 28 було проіндексовано у міжнародних наукометричних базах (у тому числі 8 – у базах Scopus та (або) Web of Science). Необхідно також відмітити широку географію авторських публікацій, що підвищує ступінь ознайомлення науковою спільнотою України та світу із результатами виконаних досліджень.

В опублікованих здобувачем наукових працях у повному обсязі висвітлено основні положення, висновки та рекомендації, представлені в дисертації. Результати проведених досліджень отримали апробацію на 48 науково-практичних конференціях в Україні та за кордоном. Друковані роботи та їх обсяг відповідають вимогам до публікації основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

7. Відповідність теми дисертаційної роботи профілю спеціальності

Тема дисертаційної роботи, зміст, об'єкт та предмет виконаного дослідження відповідають профілю спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

8. Зауваження до дисертаційної роботи та дискусійні положення

Позитивно оцінюючи отримані здобувачем Ємельяновим О.Ю. результати виконаного ним дослідження, їх наукову та практичну цінність, необхідно вказати і на такі недоліки та зауваження, що мають дискусійний характер:

1. У запропонованому автором механізмі забезпечення економічного розвитку підприємств, який наведено на рис. 1.2, с. 72 дисертаційної роботи, (рис. 1 на с. 9 автореферату) слушно було б вказати етапи вибору та обґрунтування стратегії економічного розвитку підприємств, оскільки від цього залежить безпосередньо його спрямованість.

2. Варто було б повніше обґрунтувати наведену у табл. 2.1 на с. 125 тезу про вплив фактору ефективності на потенціал економічного зростання підприємств, оскільки цей вплив є доволі неоднозначним, а у ефективно працюючих підприємств потенціал економічного зростання може суттєво відрізнятись.

3. Представлені на рис. 2.7 (с. 159 дисертації) постулати правильніше було б зорієнтувати на формування потенціалу економічного розвитку підприємств, а не його оцінювання. Це впливає зі змісту наведених на цьому рисунку формулювань.

4. Підрозділ 2.3 роботи доцільно було б посилити графічним матеріалом щодо взаємозв'язків між різними видами зовнішніх функціональних та внутрішніх властивостей підприємства. Це дало б змогу конкретизувати матеріал, викладений на с. 160-162 дисертації.

5. Доцільно було б показати, до якого рівня можна було б проводити декомпозицію приросту показника ефективності використання певного енергоресурсу згідно моделі, наведеної на с. 202-207 дисертації. Тоді можна було б встановити усю множину потенційних чинників, які при цьому враховуватимуться.

6. При поділі компетенцій працівників апарату управління підприємством за видами ресурсів (рис. 4.3 на с. 263 дисертації) автор не врахував такий важливий у сучасних умовах господарювання вид економічних ресурсів підприємств як інтелектуальні та інші нематеріальні ресурси.

7. При розгляді закономірностей технологічних змін (с. 297-305 дисертації) автору слід було б більшу увагу приділити синергії технологій,

конвергенції ринків, емерджентності технологічних процесів, що характерні для шостого технологічного устрою.

8. При розрахунку показників оцінювання можливого приросту ринкової вартості власного капіталу досліджуваних підприємств (с. 411-412 дисертації) варто було б розглянути ситуаційні прогностні оцінки можливих змін в економіці України, що підвищило б можливості використання отриманих результатів.

Зазначені побажання та зауваження не зменшують наукової та практичної цінності виконаного наукового дослідження, яке в цілому виконано на високому методологічному та практичному рівні.

9. Загальна оцінка дисертації, її відповідності існуючим вимогам

та висновки

Дисертаційна робота Ємельянова Олександра Юрійовича «Інструментарій та моделі оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств» виконана за актуальною тематикою, а отримані дисертантом результати характеризуються належною науковою новизною і мають теоретичну та практичну цінність. Автором вирішено важливу теоретичну та прикладну проблему обґрунтування концептуальних, методологічних та методико-прикладних засад з розроблення і використання інструментарію та моделей оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств.

Дисертаційна робота відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Автореферат дисертаційної роботи відображає основні її положення, результати та висновки. Він є ідентичним з дисертаційною роботою. Зміст дисертації та автореферату, публікація основних результатів дослідження відповідають вимогам, встановленим наказами Міністерства освіти і науки України.

Таким чином, дисертаційна робота «Інструментарій та моделі оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств» відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України за пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, із змінами, що внесені Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 656. Автор дисертації – Ємельянов Олександр Юрійович безсумнівно заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

директор Інституту економіки промисловості
НАН України, академік НАН України,
доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
лауреат державної премії України
в галузі науки і техніки

Амоша